

OSVRTI I PRIKAZI

Igor KULENOVIĆ, *Materijalna kultura: značenje i praksa*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2013., 160 str.

Docent prapovijesne arheologije na zadarskom sveučilištu Igor Kulenović preradio je svoju doktorsku disertaciju i uobličio je u knjigu *Materijalna kultura: značenje i praksa* koja se 2013. godine pojavila u izdanju Naklade Slap. Autor se u knjizi, kao što i sam podnaslov sugerira, bavi arheološkom teorijom i arheologijom u Hrvatskoj. Time je ova knjiga različita od uobičajene arheološke monografije u hrvatskoj arheologiji. Knjiga je realizirana kroz sedam poglavlja (*Uvod, Povijesni pregled glavnih arheoloških paradigmi, U potrazi za modelom – opis i kritika najvažnijih paradigmi, Društveni model kulturne promjene, Studija slučaja: kasno brončano doba u međuriječju Save i Drave, Prijedlog društvene interpretacije kasnog brončanog doba u savsko – dravskom međuriječju, Zaključak*).

U uvodnom dijelu autor naslućuje temeljnu temu svoje knjige – analiza dominantnoga teorijskog pristupa u hrvatskoj arheologiji te donosi podjelu knjige na tri velike cjeline.

Prva velika cjelina započinje drugim poglavljem o povijesnom pregledu glavnih arheoloških paradigmi u kojoj Kulenović donosi pregled najvažnijih teorijskih paradigmi i najvažnije predstavnike pojedinih škola. Pisano gotovo udžbenički, ovo se poglavlje bazira na obilju strane literature, prvenstveno na djelima Brucea Triggera, Leslieja Whitea, Juliana Stewarda, Lewisa Binforda i drugih. Ispravno uočava povijesni kontekst nastanka pojedinih škola (kulturno-povijesna, neoevolucionizam, nova arheologija, simbolička, strukturalna, interpretativna marksistička itd.) i daje detaljan opis i kritiku svake od škole.

Naredno poglavlje naslovljeno *U potrazi za modelom – opis i kritika najvažnijih paradigmi* donosi detaljnije analize na primjeru hrvatske arheologije. Kulenović prije svega kritizira dominantnu kulturno-povijesnu paradigmu u kojoj se povezuje arheološka kultura s određenim etničkim skupinama.

Četvrto poglavlje je *Društveni model kulturne promjene* u kojemu se autor bavi problemima ideologija, analizirajući položaj pojedinih ideoloških koncepata u društvu (nisu svi pojedinci podjednako „ideologizirani“) te naglašava ulogu pojedinca u svjetlu Bourdieuovih i Giddensovih teorijskih koncepata važnih za arheološko proučavanje.

Kasno brončano doba kao vrhunac bronce obilježava kultura polja sa žarama – kulturni kompleks koji je obilježen grobljima i pripadajućim priložima.

Interpretacije se uglavnom zaustavljaju na definiciji kulture kao jedinstvene i nepromjenjive. Ljudi su stavljeni u poziciju objekta, a arheološka kultura u poziciju subjekta. Dominantna kulturno-povijesna paradigma i danas kroz predodžbe arheoloških kultura (u ovom slučaju kultura polja sa žarama) živi u aktualnoj arheologiji i službenoj historiografiji (udžbenici povijesti, enciklopedije, leksikoni, nastavni planovi, programi i kurikulumi). Drugačiju perspektivu nude evolucionisti i funkcionalisti, no i u ovom se slučaju radi o općim principima razvoja društva i shodno tome eliminiraju se sve moguće posebnosti. Budući da je kasno brončano doba definirano prije svega kroz grobove, ključno je postaviti pitanje razlika u načinu pokapanjima, prilozima, oblicima i slično. Prema analizama Igora Kulenovića, primjetno je da ne postoji jasno vidljiva statusna razlika u grobovima što pokazuje kako je materijalna kultura medij iskazivanja pojedinih vrijednosti i stavova, a pogrebni je ritual samo jedan dio društvene realnosti s ciljem odražavanja pojedinog odsječka društva. Tako se na primjeru grobova kasnoga brončanog doba u kontinentalnoj Hrvatskoj može uočiti ideologija jednakosti u grobnom ritualu. Iz kojih je razloga to tako trenutno nije poznato, no može se zamijetiti kako je riječ o određenim konceptima društvene prakse (stvaranja i umnožavanja društvenih odnosa) smještenim u pojedine kontrolirane okvire koje kontroliraju nositelji moći. Dakle, kako lijepo piše kolega Kulenović, ako su pokojnici pokopani u grobovima koji izgledaju jednako, ne znači da su oni zaista jednaki, već je stvoren koncept jednakosti kao određena ideološka matrica.

U zaključnom dijelu autor sumira temeljne teze svoje knjige i naglašava važnost teorijskog pristupa i diskusije o toj problematici, kao i stvaranju pojedinih modela za drugačije objašnjavanje pojedinih struktura i procesa.

Knjiga dr. sc. Igora Kulenovića u mnogočemu je značajna za hrvatsku arheologiju. Korištenjem relevantne strane literature o ovim problemima, Kulenović ispituje pojmove kultura i arheološko određenje kulture nudeći različite pristupe i rješenja. U nedostatku ozbiljnijih bavljenja ovom problematikom, Kulenovićeva će knjiga poslužiti studentima kao vrijedan pregled zapadne literature o teorijskim kretanjima u arheologiji te mogućnost promjene dominantne paradigme i pristupa u hrvatskoj arheologiji u budućnosti neovisno o kojim se od mogućih škola i paradigmi autori budu pridružili, no trebat će se koristiti teorijska podloga i obrazlaganje pojedinog, vlastitog pristupa.

Goran Đurđević